

Katarzyna Murawska, Dorota Olko, Przemysław Sadura

Z klasą o kulturze

Testowanie granic klasowych
w partycypacji kulturalnej
i obywatelskiej

REKOMENDACJE DLA INSTYTUCJI KULTURY

Wprowadzenie

Prezentowane poniżej rekomendacje powstały w wyniku zredagowania kluczowych wniosków z dwóch dyskusji podsumowujących przebieg projektu „Z klasą o kulturze. Przekraczanie granic klasowych w partycypacji obywatelskiej”, prowadzonego przez Fundację Pole Dialogu we współpracy z Miejskim Domem Kultury w Ornećce. Projekt był realizowany między marcem 2015 i kwietniem 2016 w ramach programu Obywatele dla Demokracji, dzięki finansowaniu z Funduszy EOG.

Pierwsza dyskusja odbyła się 22 kwietnia 2016 roku w Olsztynie z udziałem przedstawicieli regionalnych (warmińsko-mazurskich) i lokalnych instytucji kultury, wojewódzkich decydentów oraz ekspertów. Druga miała miejsce w Warszawie i wzięli w niej udział przedstawiciele regionalnych instytucji kultury różnych województw, publicyści, naukowcy, eksperci i przedstawiciele trzeciego sektora.

W ostatecznej redakcji dokumentu wykorzystane zostały także wnioski z ewaluacji projektu oraz reakcje na artykuły i wystąpienia podsumowujące przebieg projektu. Kontekst projektu, jego założenia i pierwsze wnioski zostały przedstawione w dostępnej on-line publikacji autorstwa Katarzyny Murawskiej, Doroty Olko i Przemysława Sadury [„Z klasą o kulturze. Testowanie granic klasowych w partycypacji kulturalnej i obywatelskiej”](#).

Rekomendacje dla instytucji kultury

1. Uwzględnienie perspektywy klasowej

Jednym z wymiarów – w Polsce często pomijanym – zróżnicowania praktyk kulturalnych i uczestnictwa w kulturze jest miejsce w strukturze społecznej. Wykluczenie kulturowe i społeczno-ekonomiczne są ze sobą silnie powiązane, a inkluzja kulturowa może stać się narzędziem zwiększania integracji społeczności i budowania podstaw rozwoju lokalnego. Dlatego tak ważne wydaje się uwzględnienie obok płci, wieku, miejsca zamieszkania również przynależności klasowej potencjalnych odbiorców działań instytucji kultury. Przynależność klasowa – rozumiana także jako status społeczno-ekonomiczny – decyduje o poziomie kapitału ekonomicznego, społecznego i kulturowego jednostek i pośrednio różnicuje ich zachowania i wybory kulturowe. Te wybory układają się w klasowe wzory uczestnictwa w kulturze i życiu obywatelskim.

2. Prawo do (nie)uczestnictwa

Jednym z wyżej wymienionych wzorów jest skłonność do nieuczestniczenia przedstawicielei klasy ludowej (w rozumieniu przedstawionym w publikacji „Z klasą o kulturze”) w kulturze i życiu publicznym. Warto jednak zauważyć, że „nieuczestnictwo” dotyczy kultury i życia publicznego klasy średniej w rozumieniu klasy średniej i jej instytucji. Rzeczywiście przedstawiciele klasy ludowej rzadziej biorą udział w wydarzeniach zaliczanych do tzw. kultury wyższej (przedstawienia teatralne, wizyty w galeriach) oraz w mniejszym stopniu partycypują w prawomocnych formach życia publicznego (udział w wyborach, włączanie się w procesy decyzyjne itp.). Nie musi to oznaczać ich mniejszej aktywności. Nie rzadziej niż przedstawiciele klasy średniej biorą udział w mniej prawomocnych praktykach kulturowych (festyny, biesiady) i politycznych (zebrania wiejskie, protesty społeczne).

Uczestnictwo i nieuczestniczenie w kulturze i w działaniach partycypacyjnych ma stopniowalny charakter. Osoby o niższym kapitale kulturowym potrafią wyrazić swoje potrzeby, jednak nie zawsze robią to w języku instytucji i klasy średniej. Są gotowe do przejmowania inicjatywy i realizowania działań w swojej społeczności, ale niekoniecznie w instytucjach, które są zdominowane przez przedstawicielei

klasy średniej. W działaniach zmierzających do włączenia osób z tej grupy do współdecydowania o funkcjonowaniu instytucji, architekci procesu powinni w związku z tym być tym bardziej świadomi tych różnic i przygotowywać działania tak, aby umożliwiały one osobom mniej chętnym przejmowanie odpowiedzialności za instytucję, wyrażanie swoich potrzeb lub autonomiczną realizację działań bez przejmowania odpowiedzialności za wydarzenia.

3. **Dowartościowanie codzienności**

Rozszerzanie definicji kultury proponowane w ostatnich latach przez kulturoznawców i animatorów coraz częściej przekładane jest na działania praktyczne, podejmowane tak w ramach instytucji, jak i poza nimi. Jednak szukanie „kultury żywej” nie powinno przybierać formy szukania wyjątkowości i egzotyki w codziennym życiu osób z klasy ludowej. Nowa definicja kultury powinna objąć zarówno te formy aktywności kulturowej klasy ludowej, które mają charakter ludyczny, z perspektywy osób o wyższym kapitale kulturowym są świętowaniem w formach często mało wyszukanych (festyny, ogniska itp.), jak również te, które dotyczyć mogą codziennych, konkretnych i praktycznych aktywności (warsztaty majsterkowania, sztuka gotowania, obsługa maszyn, silników). Tak rozumiana kultura powinna stać się sferą oddziaływania instytucji kultury.

4. **Rola dynamiki procesu: tworzenie wspólnoty vs ujawnianie konfliktów**

Interwencje włączające w funkcjonowanie instytucji kultury mieszkańców z różnych klas społecznych mają dwa wymiary. Z jednej strony tworzą przestrzeń spotkania przedstawicieli różnych klas, pozwalają dokonać syntezy różnych kompetencji i uruchomić wspólne działania. Z drugiej strony prowokują ujawnienie się sprzecznych oczekiwań i potrzeb, wyrażenie się konfliktów. Nie należy bać się tego drugiego, konfliktowego wymiaru, pamiętając, że konflikt i ujawnienie różnic są warunkiem osiągnięcia porozumienia.

5.

Łączenie kompetencji badacza i animatora

Realizowany przez nas projekt był nie tylko sposobem oddziaływania na rzeczywistość. Pokazał także, że tego typu interwencje same w sobie stają się formą badania rzeczywistości społecznej i przynoszą wiele cennych informacji o sposobach spędzania czasu przez mieszkańców, ich wyborach i potrzebach. Zdobycie tej wiedzy wymaga łączenia warsztatu badawczego i animacyjnego. Dotychczasowa praktyka funkcjonowania instytucji kultury zbyt często oddzielała te funkcje od siebie – badania w postaci diagnoz były zlecane podmiotom zewnętrznym. Skuteczne wykorzystanie wiedzy z diagnozy wymaga jednak, aby w ich powstawaniu włączeni byli praktycy: animatorzy, pracownicy domów kultury.

6.

Zmiana roli regionalnych/wojewódzkich centrów kultury w rozwoju małych instytucji

Działania prowadzone w Orniecie, ewaluacja projektu oraz dyskusja z przedstawicielami regionalnych instytucji kultury wskazuje na rozbieżności w oczekiwaniach pracowników instytucji kultury i ofertą instytucji centralnych w tym zakresie. Pracownicy lokalnych instytucji chętnie biorą udział w szkoleniach organizowanych np. przez Narodowe Centrum Kultury, mają jednak poczucie, że odbywa się to dużym kosztem (koszt organizacji szkolenia, koszty związane z podróżą i kilkudniową nieobecnością szkolonych osób w placówce). Korzystne byłoby organizowanie takich działań przez regionalne centra kultury. Mogłoby to stać się sposobem na odbudowę sieci wymiany doświadczeń na poziomie regionalnym.

7.

Odejście od dualizmu w postrzeganiu zadań różnych podmiotów w promocji kultury i edukacji kulturalnej

We współczesnym dyskursie dotyczącym kultury dosyć często przeciwstawiane są sobie dwie perspektywy: instytucjonalna i pozainstytucjonalna. Część uczestników dyskusji domaga się wzmocnienia instytucji, inni wierzą w skuteczność jedynie

działań nieformalnych. Z perspektywy prowadzonych przez nas działań i towarzyszących im dyskusji spór ten wydaje się jałowy. Należy wzmocnić instytucje publiczne (domy kultury, biblioteki, świetlice wiejskie), gdyż one są kośćcem, który podtrzymuje tkankę społeczną, dając przestrzeń, w której mogą się zakotwiczać inicjatywy nieformalne. Zarazem jednak funkcjonowanie publicznych instytucji kultury musi opierać się na uznaniu lokalnych praktyk, wspieraniu ich autonomicznego rozwoju oraz włączaniu ich w programy działań własnych, a nie realizacji z góry założonych planów promocji „narodowego kanonu kultury”.

8. Działania sieciowe

We współczesnym dyskursie o kulturze coraz częściej kulturę postrzega się nie jako autoteliczną praktykę będącą domeną czasu wolnego, ale jako narzędzie zmiany społecznej i wyrafinowany mechanizm realizacji polityki społecznej. Coraz częściej wierzy się, że inkluzja kulturowa realizowana przez instytucje może mieć korzystne skutki społeczno-ekonomiczne i może stać się czynnikiem dynamizującym rozwój społeczny na poziomie lokalnym. Wyniki naszej interwencji wskazują, że pojedyncze instytucje takie, jak dom kultury mają niewielką możliwość oddziaływania i animowania zmiany na poziomie całej społeczności lokalnej. Dopiero współpraca większej liczby podmiotów, angażująca lokalne instytucje różnych sektorów (domy kultury, muzea, biblioteki, szkoły, OPSy, OSiRy) daje możliwość inicjowania programów trwałej zmiany społecznej.

9. Finansowanie instytucji

W świetle prowadzonych przez nas działań naiwna zdaje się wiara pokładana w skuteczność czysto kulturowej interwencji. Nawet najbardziej spektakularny projekt instytucji kultury nie jest w stanie trwale zmienić otaczającej ją rzeczywistości społecznej ani nawet jej własnej struktury. Zmiana sposobu funkcjonowania instytucji kultury i społeczności lokalnych wymaga wsparcia w postaci nakładów finansowych. Wyzwaniem dla decydentów odpowiedzialnych za politykę kulturalną

na poziomie centralnym, regionalnym i lokalnym jest zaprojektowanie programów wspierania dobrych praktyk i innowacji opartych na nowej definicji kultury, tzn. obliczonych na budowę więzi społecznych. Plan ten może się udać tylko jeśli działaniom czysto kulturalnym towarzyszyć będzie troska o rozwój twardej infrastruktury w postaci sieci działających i dobrze wyposażonych instytucji (np.: świetlice wiejskie, biblioteki, domy kultury) oraz utrzymanie sieci komunikacyjnej umożliwiającej zainteresowanym dostęp do lokalnych instytucji.

Autorzy: Katarzyna Murawska, Dorota Olko, Przemysław Sadura
Opracowanie graficzne i skład: Marianna Wybieralska

Warszawa 2016

Publikacja dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa –
Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe.

<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.pl>

Publikacja powstała na zakończenie projektu „Z klasą o kulturze.
Przekraczanie barier klasowych w partycypacji obywatelskiej”
realizowanego w ramach programu [Obywatele dla Demokracji](#)
finansowanego z Funduszy EOG. Celem działań było wsparcie partnera
w projekcie, orneckiego Miejskiego Domu Kultury w animowaniu zmiany
w społeczności lokalnej.

fundacja
**pole
dialogu**

poledialogu.org.pl